

DE L'ORIGEN DE LA PARAULA "MANAIA"

Us presentem aquest modest recull de texts on s'explica l'etimologia de la paraula que ens designa a tots aquells que compartim el noble ofici de manaia i les tasques que s'encomanaven als nostres avantpassats.

Font consultada:

Web "Setmana Santa TGN. Portal independent de la Setmana Santa tarragonina"

En aquesta web hi hem trobat aquest ben documentat article d'En Jordi Bertan titulat

"Les manaies custodiaven el redemptor"

A Tarragona, la primera notícia d'un grup de soldats romans amb el seu capità en la processó del Sant Enterrament, celebrada antigament el Dijous Sant, pertany al 1758, segons la junta de la Congregació de la Sang del 19 de febrer de l'esmentat any. Formaren dotze soldats amb el 'Capità Manaia'. Ja apareix en aquests moments inicials el mot 'Manaia' per referir-se al cap d'aquesta tropa processional. El nom és directament lligat a les armes –les manaies o alabardes – que aleshores duien els integrants d'aquesta corporació. Així, el primer ús documentat de 'manaies' aplicat al conjunt de romans processionals es fa a Besalú, la Garrotxa, poc abans, el 1742. A la localitat gironina de Verges encara avui els soldats de Roma són denominats en femení –amb el localisme «les manages»–, ja que el mot també els prové de la mateixa arma que havien usat i que en aquesta vila empordanesa encara apareix en fotografies dels anys quaranta del segle passat.

Segons el Diccionari català-valencià-balear Alcover-Moll, etimològicament procediria del mot italià 'mannaia', que també vol dir 'destral'. La manaia o alabarda consisteix en una tardana modificació de la llança, que sembla haver estat importada a Occident de la Xina en el segle XV. És una pica, de ferro punxegut i tallant, de 1,80 m a 2,40 m. El ferro, a més de la fulla recta, té altres de laterals de formes variades. La més senzilla adopta la forma d'una destrat, d'una banda, i de punta, pel costat oposat. No se'ns escapa la interrelació entre l'alabarda –combinació entre llança i destrat– i el mot que en les comarques gironines identificaria tradicionalment els armats del cicle de la Passió i a bona part de Catalunya i a Tarragona el capità.

Segons el mateix diccionari, el mot antic per designar la destrat seria 'manaire'. Són diversos els documents que ho testimonien, com "Lo crestià" –del frare franciscà gironí Francesc Eiximenis, al XIV– o un de la vila mallorquina de Pollença del 1435. Així, 'manaire' procediria del llatí 'securis manuaris', pròpiament 'destral de mà'. El prestigiós lingüista Joan Coromines explicita que era usada "en les grans cerimònies i processons religioses d'Itàlia, com a atribut dels soldats romans que menaren el Redemptor al suplici", fet que "fou imitat en altres països de la cristiandat; i, entre nosaltres, especialment en processons ciutadanes de Setmana Santa, en què aquestes comparses de la desfilada, duent la destrat, reberen ells mateixos el nom de manaia".

Guàrdia d'honor

Inicialment els manaies o alabarders eren soldats armats amb alabarda que constituïen un cos de l'exèrcit professional. La seva missió era derrocar als genets i rematar-los en el sòl. També es van mostrar molt eficaços en els combats cos a cos. Al XV i XVI van tenir l'època d'esplendor fins a la invenció de les armes de foc, moment en què van deixar d'existir com a tropa de guerra. En els segles posteriors la funció fou protocol·lària, d'escorta de sobirans, nobles i papes, denotant la qualitat i importància dels personatges a què custodiaven. Per extensió, les companyies d'alabarders van complir la missió de guàrdia d'honor en processons patronals, Setmana Santa i Corpus Christi, per existir una caserna o per ser creades per a aquesta finalitat per les mateixes confraries, com en el cas dels armats.

L'alabarda, que encara és pròpia dels armats de la Sang de Reus, dels de Constantí i dels centurions mallorquins de Son Carrió, o d'altres territoris peninsulars com Andorra i Borja –Aragó–; Cartagena –Múrcia–; Palenciana –Còrdova–; i Azuaga i Burguillos del Cerro –Extremadura– és un element no únicament estètic sinó que amaga l'origen del nostrat mot 'Capità Mania'.

Font consultada:

Web de la Reial Congregació de la Puríssima Sang de Nostre Senyor Jesucrist de Reus

Aquí hi hem trobat un article menys erudit que l'anterior però que hi coincideix en molts aspectes. Ens ha semblat que també era oportú incorporar-lo al nostre petit recull.

Si bé el nom armats té un origen clar, el de manaia procedeix del llatí **SECURIS MANUARIA**, pròpiament “destral de mà”, d'on prové “mannaia”, destral, especialment la del botxí. Usat en les grans cerimònies i processons religioses d'Itàlia, com a atribut dels soldats romans que menaren el Redemptor al suplici, fou imitat en altres països de la cristiandat; i, entre nosaltres, especialment en processons ciutadanes de Setmana Santa, en què aquests comparses de la desfilada, duent la destral, reberen ells mateixos el nom de manaia.

Els armats, pròpiament, havien d'anar darrere del misteri del Sant Sepulcre; però no sempre era així; en molts casos anaven davant de la processó. La colla solia reunir-se a casa del capità Manaia, i d'allí sortia formada amb tota ostentació cap a l'estatge de la confraria o del particular que guardava el Sant Sepulcre. Aquest era acompanyat a l'església, de la qual havia de sortir la processó, i mentre estava allí li feien guàrdia un nombre d'armats que a cada moment es rellevaven fent molt de soroll. Entrada la processó, tornaven a acompanyar el Sant Sepulcre i el capità a casa seva. És de remarcar que mentre es feien aquestes anades i vingudes no marcaven el pas especial de la processó. També és remarcable que no tots els armats acudien a fer la guàrdia.

Font consultada:
Wikipedia

L'inevitable Wikipedia ens ofereix dues versions possibles de l'origen de la veu "manaia". Tanmateix després del que hem llegit al primer article podem pensar que la segona opció que aquí es presenta (sense massa convenciment) seria una interpretació més folklòrica que real.

Una de les incògnites que actualment encara està per resoldre és la qüestió d'on prové el nom "manaies". Si bé el nom "armats" té un origen clar, el de "manaies" s'explica mitjançant dues teories:

- **El nom prové d'una suposada antiga arma -semblant a una destrat- que tindria aquest mateix nom i que la població antigament havia usat per guarnir els soldats romans de Setmana Santa**
- **El nom prové de l'antic capità dels armats de Barcelona Joan Menaies, que es féu anecdòticament famós després de ser apallissat per ordres d'un antic rei espanyol que, en ser rebut per un grup de falsos soldats romans vestits amb parracs, cregué haver estat burlat.**

La segona teoria és incapaç d'explicar per què el nom de manaies només s'hauria donat a la província de Girona; no gensmenys, aquesta dóna una explicació lògica a perquè alguns grups que s'autodenominen armats anomenen al seu capità "Capità Manaies", com és el cas dels armats de Reus.

Finalment us oferim dues imatges on es veuen clarament les alabardes o “manaies” de les que parla el primer article que hem escollit i que van donar nom als escamots de soldats romans de les nostres processons:

La primera pertany a un fragment d'un dibuix que reproduïx amb tot luxe de detalls la processó de Diumenge de Rams de Barcelona del darrer terç del segle XVIII. Els manaies tenien una aparença totalment medieval. Com era costum, els manaies ocultaven la seva cara amb una celada tancada. El referent de la Roma imperial en l'indumentària dels manaies encara no havia arribat.

La imatge ha estat cedida pel Museu d'Història de Barcelona.

En aquesta altra imatge de “les manages de Verges” – una fotografia de Valentí Fagnoli de l'any 1922 - s'aprecia, a la dreta de la imatge, la silueta de l'alabarda o “mannaia” que va donar nom (en femení) a aquest escamot. Imatge extreta de la web personal de Jordi Roca i Rovira.

